

ring in
komst
ing in
thans
en de
ormale
hriste-

oeping
is ge-
geering
uding,
enover
liberale
hebben
e onze
nen en
niet een
tot de
zetten,
a volk,
kunnen

positie,
is met
voor de
hoogste
tegen-
ruiten?
gelden
dusver
n onze
uitende
l boven
en einde
an zich
acht en
eboden,
Maar
? Blijft
de Over-
ootdeel
n onge-
Regeer-
voor dit
ordt ge-
kan wor-
den de
zelf,
l wordt,
n stand
n op de
ijstelijke
gen, dat
nuk een
aag niet
derwijs?
sprake,
aar de
n propa-
eschole
ds zelf-
hoog-
heid voor
nisteek-
roo; de
leeraren
invloed
ling van
ankbaar,
rein de
Onder-
jondere
waarden
aken, is
? Blijft
Christe-
wordt
genover
houwing
t onder-
mede de
kan aan
wij wor-
t haar
Univer-
ristelijke
ze wel
daarom
aar een
ook aan
emaakt?
t worden
midden.
eengaan.
i, dat de
die van
hristelijk
ren; de
n een
ing on-
dat de
van dit
an iedere
elf voor
n. Doch
t vraag-
elanjig
Zoolang
chouders
in ons
aarp we
ntreeren
vikkeling
jd alleen
se eigen
acht en
antwoor-
we voor
ristelijke
opzichte
naar de

aan de betrokken predikanten het Rijkstractement uitkeert. Een modern predikant, een socialistisch domine, een man die aan niets geloofd, de kerken leegprekt, het volk almeer van de religie vervreemd, gaat naar den Rijksbetaalmeester en ontvangt van de Overheid zijn salaris. Prof. Lindboom heeft op dit stuitende feit terecht gewezen, en al liet hij zich scherp uit, zeker niet te scherp voor wie den werkelijken toestand kent. Nu is het zeker ook hier waar, dat de Overheid onder de vigeur van Artikel 171 niet anders doen kan; persoonlijk treft haar dit verwijt dus niet; maar wel blijkt hieruit te meer de noodzakelijkheid om Artikel 171 uit den weg te ruimen. Aan de Overheid mag geen verplichting worden opgelegd, die met den eisch der Christelijke conscientie in strijd is. En dit geschiedt. Want voor de Christelijke conscientie is het een gruwel, dat de Overheid de prediking van ongelooft en bijgeloof betaalt uit de Landspenningen. Daarom is het niet alleen in het belang der Kerk, maar evenzeer in het belang der Overheid, dat we om de schrapping van Artikel 171 roepen. De conscientie der Overheid moet worden vrijgemaakt; ze mag niet gedwongen worden door de wet, om te doen, wat naar Gods Woord ongeoorloofd is. Vroeger, toen we stonden tegenover een liberale Regeering, is dat misschien minder sterk gevoeld; thans, nu we een Christelijke Regeering hebben, die ons volk naar de beginselen van Gods Woord leiden wil, komt dit vraagstuk met dubbel ernst aan de orde. Hoe dit vraagstuk moet worden opgelost, bespreken we een volgend maal in ons slotartikel.

Treestafel.

1. Dr. H. VISSCHER, Hoogleraar aan de Rijks-Universiteit te Utrecht, GEN. THEODICER. Utrecht — G. J. A. Ruys 1910.

Onder *Theodice*, een woord samengesteld uit de twee woorden *Theos*: God en *dike*: recht, verstaat men het pogen om God, en dat bepaaldelijk wat betreft Zijn almacht, wijsheid en goedheid, tegenover het natuurlijk en het zedelijk kwaad in de wereld te rechtvaardigen, te verdedigen voor het menscheijk denken. Reeds PLATO en na hem vooral de STOICEN hebben zich aan zulk pogen gewaagd. Zij zijn de scheppers van de *Theodice*, die een antwoord zocht op de drie vragen welke de fysieke, de morele kwaad en de verhouding van geluk en deugd, in verband met den wereldgrond, aan het menscheijk denken stellen.

Ook het Neo-platonisme, met name PLLOTINUS, hield zich bezig met dit probleem, en over AUGUSTINUS heen kreeg het toen zijn plaats in de christelijke denkwijze waar dan ook de groote christelijke wijze der middeleeuwen THOMAS VAN AQUINO zijn machtige denkracht er aan besteed.

Toen nu Dr. J. Th. BEYSENS onlangs te Utrecht den aldus, aan de Rijks-Universiteit geschenken, bij omden leerstoel voor de THOMASISCHE WISBEGEERTE beklimt, heeft deze geleerde zijn hoogleraarambt aangaand met het uitspreken van een rede: *De dualistische theologie als wijzige theorie*.

In deze rede komt o.m. ook ter sprake de *Theodice* en, zooals van een thomistisch wijze en leerder der thomistische wijzegeerte te verwachten is, bepaaldelijk de door THOMAS geleerde *Theodice*.

Tegen dezen passus in de inaugurele oratie van zijn ambtgenoot nu heeft Dr. HUGO VISSCHER, hoogleraar in de Theologische Faculteit der Utrechtsche Universiteit, dezer dagen bij den uitgever Ruys een brochure in het licht gegeven onder den titel: *GEN. THEODICER*. Hij zelf schrijft toch, dat hij niet zou spreken over het probleem dat de *Theodice* zoekt op te lossen, indien de R. C. bijzondere Hoogleraar Dr. BEYSENS, in zijne inaugurele rede, [hem] geen aanleiding gegeven had, de vraag te overwegen, of de oude theodice, die hij als trouw volgeling van den grooten Thomas Aquinas verkondigde, den toets kan doorstaan" (p. 8).

Ik kan mij denken, dat mijn geachte ambtgenoot, tot wiens professie o.m. de wijzegeerte van den godsdienst behoort, in het hooren bespreken der thomistische *Theodice* zulk een "aanleiding" vond.

Een aanleiding, zeker nog versterkt door de lesing van het, door hem in zijn brochure meer dan eens geciteerde, in dit jaar verschenen werk van Dr. OTTO PLEMP: *Das Problem der Theodice*.

Ik ben er ook over verblijd, want aan die onomstondigheid danken wij nu weer een van die keurig gestyleerde, den, voor Hollandse schrijvers, zoo heilzaam invloed van Franse literatuur op schier elke bladzijde openbarende stukken, als wij van VISSCHER gewoon zijn.

Met het oog op den titel: *GEN. THEODICER*, die over alle rechtvaardig Gods voor de vierschaar der menscheijk rede uitsprekt: *la mort sans phrasie*, is het te verwachten, dat ook de *Theodice* welke "als trouw volgeling van den grooten Thomas Aquinas", BEYSENS verkondigde, den toets dien VISSCHER haar aanlegt, niet kan doortaan.

En, zoo als de titel reeds doet verwachten, zoo komt het dan ook.

De poging van THOMAS, die VISSCHER aanduidt als de: *oude theodice*, acht hij mislukt en hij zal dan ook in zijn brochure trachten zijn lezer: "aan de hand der historie en inzicht te geven in de oude theodice; vervolgens de goddoozaken harer mislukking aanwijzen; om ten laatste te overwegen, in welk licht de Christelijke religie de wereld met haar zonde en lijden als schepping Gods kan zien", p. 8.

De "oude theodice" wordt door VISSCHER dus omschreven:

"Zij wil zijn een rechtvaardig Gods, die poging om God te rechtvaardigen met betrekking tot heigen in de wereld in onverschillen tegenspraak schijnt met het karakter van Gods wezen als Schepper" (p. 8).

"Aan de hand der historie", waarbij, tot mijn verwondering, de STOICEN niet ten toonele komen, wordt nu getracht in deze "oude theodice" een inzicht te geven door er op te wijzen, dat het probleem der *Theodice* in engeren zin eerst (?) op den voorgoed trad toen LEIBNITZ schreef zijn *Theodice*, en wel naar aanleiding van de critiek van den sceptische BAYLE op de toenmaals gangbare *Theodice*.

Hierbij geeft VISSCHER zijn lezer een vrij uitvoerige kritiek op de *Theodice* van LEIBNITZ. Volgens hem werd, in onderscheiding van de vroegere *Theodice*, in die van LEIBNITZ het oude anthropocentrische standpunt, d.w.z. dat de mens het middelpunt van de wereld is, "in zeker opzicht prijs gegeven" (p. 23).

Op p. 26 drukt hij zich omtrent LEIBNITZ, in betrekking tot het oude anthropocentrische standpunt, echter minder voorzichtig uit, door kortweg te schrijven, "hij gaf het prijs".

Desniettemin behoort ook Leibnitz met zijn pogen om God te rechtvaardigen volgens VISSCHER nog tot de leeraren der "oude theodice".

Dit pogen hangt toch zoo bij LEIBNITZ gelijk bij zijn voorgangers saam, zooals VISSCHER zegt, met hun rationalisme.

Met dezen laatste term zijn wij hier, op het gebied van de kenleer.

Ik laat nu in het midden of LEIBNITZ wel in strengen zin "rationalist" is geweest, en ook of dit van THOMAS, die de leer "der aangeboren begrippen" niet was toegedaan, kan gezegd. Maar zeker is, dat op het gebied van de kenleer rationalisme evenals empirisme, niet minder dan het scepticisme, tegenover het criticisme of de door KANT, met zijn onderzoek naar oorsprong en grenzen onzer kennis, aangewezen richting, staan.

Wie staat in de kenleer op het standpunt van het Kantianisme, zal in de oude *Theodice* niet anders kunnen zien dan een mislukking. Zoo doet ook PROF. VISSCHER, die in dit zijn laatste geschrift zich in Erkenntnistheoretischen zin op het standpunt van het criticisme plaatst en dan zegt: *Gen. Theodice*!

En Kant zelf schreef in 1791 een kleine verhandeling, — in de editie HARTENSTEIN deel VI p. 78—93 — *Ueber das Misslingen aller philosophischen Versuche in der Theodice*, een verhandeling, die door VISSCHER ook is gebruikt.

Bij KANT kan van "Theodice" geen sprake zijn. Want "Auslegung der Natur" waarvan hij spreekt en "verstaan van de wereld", waarvan ook VISSCHER spreekt, is heel iets anders dan *Theodice*.

Het wil mij dan ook voorkomen, dat de uitdrukking "oude *Theodice*" min gelukkig is, wijl zij te veel doet denken aan een "nieuwe *Theodice*".

Nu heb ik hier niet de oratie van PROF. BEYSENS, maar de tegen haar gerichte brochure van PROF. VISSCHER te bespreken. De roomse geleerde heeft zijn ouderdom en hij zal voor zich zelf spreken.

Mij dus bepalende tot de brochure, ben ik met Prof. VISSCHER het goed eens, dat met het oog op onze zeer relatieve kennis van de wereld, als gevolg van de grenzen onzer kennis, een beoordeeling van de wereld en daarmee samenhangende verdediging van God als haar grond — op mislukking moet uitloopen.

Maar juist daarom acht ik zijn bestrijding van zijn ambtgenoot BEYSENS vrij vruchteloos. Op het stuk van de theorie der kennis zijn de heeren het oneens.

Voor zoo ver ik de kenleer van den AQUINER versta, verschilt zij toto coelo van die van KANT, en het wil mij dan ook toeschijnen, dat Dr. VISSCHER toen bij zijn collega op het stuk der *Theodice* wilde bestrijden, op de zaak dieper had moeten ingaan en allereerst de thomistische kenleer had moeten beproeven te weerleggen.

Zoo raakt men elkaar niet.

En ook ben ik het wel goed eens met VISSCHER dat God voor de vierschaar van het menscheijk denken te willen "rechtvaardigen", op zijn zachtst ingedrukt, vreemd is aan het Geloof. Ik acht dit zelfs voor het Christelijk geloof even overbodig als "bewijzen voor het bestaan van God".

Maar niet alleen VISSCHER en ik, doch ook BEYSENS zal, als Christen, voort zijn Geloof in *Theodice* wel niet noodig hebben.

Doch hoe dit zij, over het Geloof liep het niet in zijn oratie, waarin hij, tot mijn verwondering, zelfs de zonde niet noemde.

BEYSENS sprak — iets wat, bij de scherpe scheiding, die men in roomse kringen maakt tusschen Theologie en Philosophie, niet vreemd is, — uitsluitend als wijze.

Het schijnt mij toe, dat VISSCHER daar niet genoegzaam mee gerekend heeft.

Desniettemin kan ik de lesing van zijn brochure, met name om den gloed van overtuiging en den rijkdom van gedachten, die, waar hij n spreekt over het licht waarin de Christelijke religie de wereld met hare zonde en lijden als schepping Gods kan zien, zoo weldadig aandoen, — ten zeerste aanbevelen.

Officiële Berichten.

ARGENTINIË.

Buenos Aires 6 Oct. Groote en ongeveinsde blijdschap heerschte er den 24sten September j.l. in de Hollandsche Gereformeerde Gemeente alhier. Na vele teleurstellingen en na lang wachten werd ons gebied verhoord en mochten we in broeder A. C. Sonneveldt een leeraar en onderwijzer ontvangen. Met groote hartelijkheid werd hij door de gemeente ontvangen, en de Naam des Heeren werd gepezen voor Zijn groote weldaden aan ons bewezen. Reeds in de samenkomst der gemeente op 25 September sprak ZEd. een enkel woord tot de gemeente over de groote voortrechten van den Heere ons geschonken, terwijl hij zich op Zondag 3 October aan de gemeente verbond met een predikatie over Exodus 3:14. Aan het einde richtte hij zich tot den kerkeraad en de gemeente, zich aanbevelende in aller liefde en gebed. Dat de Heere broeder Sonneveldt sterke en steune in het gewichtige werk en hem stelde tot een rijken en uitgebreiden zegen voor Zijn Sion te dezer plaats en voor velen onzer landgenooten, is de wensch en bede van de gemeente en van

Den Kerkeraad.

P. B. Het adres van den kerkeraad is van A. H. den Senor A. C. Sonneveldt, Calle Azara 1336 Barracas al Norte, Buenos Aires.

Andere bladen van onze richting worden verzocht dit bericht over te nemen.

Buitenland.

Frankrijk. Het Sillonisme veroordeeld.

De paus heeft het "Sillonisme" veroordeeld. Voor een tiental jaren werd een bond van Franse mannen gevormd, die zich met voorleefde wendden tot de werkliden en de lagere volksklasse; die de religie als de richtnoer voor alle handelingen verklaarden, en daarbij streefden naar verbetering van sociale verhoudingen. Paus Leo XIII moedigde deze vereniging aan. Zij bloeide en telde ten slotte een 800 leden, meest jongere mannen. Haar orgaan was *Le Sillon*. Om de beweging nog meer uit te breiden, richtte haar leider, Marc Sagnier, een geweten officier en trouw lid der Roomse kerk, een dagblad op, getiteld: *La*

Democratie, dat door een groot kapitaal gesteund, de denkbeelden van *Le Sillon* in breder kring zou uitdragen. Sagnier en zijn medestanders verklaarden echter, dat zij hunne democratische beginselen aan die der Franse revolutie ontleend hadden, en dat zij de *droits de l'homme* (de rechten van den mensch) met de Roomse leer wilden laten samenstemmen.

Toen deze verklaring gegeven was, werd door de Franse clericalen alles gedaan wat in hun vermogen was, om het Sillonisme van de baan te schuiven. De paus zond in het begin van September een rondgaand schrijven aan de Franse bisschoppen, waarin hij het Sillonisme veroordeelde en betoogde, dat zijn stichters bij hun jeugdig enthousiasme, niet genoeg gewapend waren met historische kennis, met gezonde wijsbegeerte en onverwrikbare theologie, om zich zonder gevaar te kunnen wagen aan de oplossing van de moeilijke sociale vraagstukken. Het pauselijk schrijven verwijt dan de Sillonisten, dat zij zich van de kerkelijke leiding hebben losgemaakt, om tot de slotsom te komen, dat zij een werk van revolutie en anarchie drijven.

De paus wil echter de beweging niet met wortel en tak uitgeroeid zien; hij verlangt daarom, dat de vereniging als een geheel al opgehouden te bestaan, en dat de Sillon zich in zooveel groepen zal verdeelen als er biddommen in Frankrijk gevonden worden. Deze "Sillons Catholiques" worden dan in de leiding van den bisschop gesteld. Den geestelijken wordt verboden lid dier verenigingen te zijn, want de priesterlijke militie behoort boven de verenigingen van leken te staan, al mochten deze ook zeer nuttig en van den besten geest beziel zijn.

Dat de paus den revolutionairen grondslag van het Sillonisme veroordeelt, is zijn recht en plicht. Wij doen dit eveneens. Maar wanneer het hoofd der Roomse kerk verder gaat, en zich tegen het beginsel van "soevereiniteit in eigen kring" schrap zet, en ingrijpt om een vereniging die een sociaal doel nastreeft, zoo goed als op te heffen, dan verklaren wij dit voor een uitlooiel van de Roomse gedachte, dat de kerk des Heeren op elk terrein des levens behoort te heerschen, waardoor de vrijheid van een Christenmenschen aangerand wordt.

Laat ons hieraan toevoegen, dat de ziel van het Sillonisme, Sagnier, zich aan den paus onderworpen heeft. In zekere kringen had men reeds er op gerekend, dat hij zich verzetten zou, doch hij reboort: "Ik betreur het niet dat ik voor mijn geloof lijden moet, en hoop dat God het offer van mijn lijden zal aanneemen."

Noord-Amerika. Zion-City verkocht.

Omtrent het lot van de door John Dowie gestichte Zion-stad, geeft het *Appenteler Sonnenblatt* van 3 September eenige mededeelingen. Men herinnert zich hoe in 1906 de Amerikaanse "prophet" Dowie, die zich Elia II noemde, door Zwitserland toog, om geld te vergaderen voor het stichten en instandhouden van de ideale toekomst-stad Zion-City. Hij hield toespraken te Zürich, Bern, Genève en Lausanne, waarbij hij de schoonheid van de "Godstad", die in Amerika, niet ver van Chicago, in den staat Illinois verrijzen zou, hoog verhef; het zou een stad worden zonder alcohol, zonder valse vleesch, zonder arts en zonder apotheek, waar de hartstochten gebedeld en de misdaden buitengerlosten zouden worden. In Zürich had hij groot succes. Er was een kring die hem duizenden franco toevertrouwd; er werden heel wat aandelen genomen. Dowie reed hierop naar Duitsland, waar hij nog andere landen, en keerde toen naar de nieuwe wereld terug, om "Zion-City" te organiseren. In Zürich bleef een secretaris voor zijn stad werkzaam, dat jaarlijks ongeveer 50,000 franco voor de *Christian Catholic Apostolic Church* zond; in het geheel werd uit Zwitserland ongeveer vijf tonnen gouds aan Dowie toevertrouwd.

Na diens dood, ja reeds tijdens zijn ziekte, traden drie "propheten" op, om zich van de regering der stad meester te maken. Er vormden zich daardoor drie partijen, die elkander, ook in de pers, op het minst bestreden. Advocaten traden voor de partijen op, en dienden werden aan gerechtshoven betaald. Het geld dat de stichting der stad gekost had, zou daardoor geheel verlonnen zijn, indien niet een der "propheten", met name Oliver, den aandeelhouders had voorgesteld de stad te verkoopen. Een bankiershuis te Chicago bood voor de stad 700,000 dollars. Oliver nam aan 900,000 dollars voor de stad te betalen, maar dan moest die som in termijnen die over 15 jaar liepen, kunnen voldaan worden. De meerderheid der aandeelhouders besloot het bod van 700,000 dollars, betaalbaar op 1 October, aan te nemen, dat is 12 à 13 p.c. van het bedrag dat voor de aandelen gestort was. Of men in Zwitserland het geld van de bank reeds ontvangen heeft, vernamen wij niet. Als alles goed gaat, dan komt er van de 700,000 die men in Zwitserland aan Dowie toevertrouwd, ongeveer f 60,000 terecht.

Gemengd Nieuws.

De Missionsinspector Lic. Warnack hield in October een rede te Dusseldorf over het onderwerp: "Het animisme in de geschiedenis der religie". Hij sprak daarbij o.a. het volgende:

Het door velen aangenomen gevoelen, dat het religieuze leven zich van trap tot trap, van lager tot hooger heeft ontwikkeld, waarbij dan ook het animisme als een trap kon worden aangezien, wordt weersproken door feiten, welke door sendelingen zijn geconstateerd.

De formelen, geboden enz. bij de Heidenen op Sumatra in gebruik doen zien, dat vroeger het religieuze leven aldaar sterker en rijker geweest is. De Chinezen hebben voor eeuwen een zuiverder Godsgevoel gehad dan tegenwoordig. Men heeft nog geen volk gevonden, dat op den animistischen trap stond, hetwelk niet tevens een hooger Godsgevoel had. Er zijn Heidenen die een voortreffelijke zedeleer bezitten, bijvoorbeeld de Chinezen, maar hun onbrekelt de kracht de leer tot leven, tot daad te laten worden. De beschaving brengt geen kracht mede. Integendeel, verlamt de verrijnde beschaving op veelvuldige wijze dat religieuze en zedelijke leven. Dene kraht ligt in het Evangelie, wijl het een kracht Gods is.

Madagascar. Meermalen gaven wij in dit mededeelingen omtrent de vervolging die de Christelijke kerk van Madagascar in de laatste jaren van de zijde van den Franschen gouverneur Auguste lijden moest. Dit is anders geworden. Auguste werd naar Frankrijk geroepen om zich over zijn beleid te verantwoorden, met het gevolg dat hij niet naar Madagascar terugkeerde, maar uit zijn ambt werd ontslag. Onder zijn opvolger Cor bloeiden de sendingscholen en kerken weder op het verblijdende verschijnsel doet zich ook voor, dat onderscheidene jongelieden zich aanmelden om opgeleid te worden tot den dienst des Woords. Het heldendom dat door Auguste werd begunstigd, wordt weer teruggedrongen, terwijl de Christenen onder bescherming van de Franse overheid hunne Godsdienst oefeningen ongehinderd kunnen houden.

WINKEL.

Inteekenbiljet.

De ondergeteekende, abonneert op *De Heraut*, wenschte te ontvangen: een ex. van de Uitgave in boekformaat der artikelenreeks *Pro Rege* door Dr. A. KUYPER, in drie deelen voor den prijs van f 7.50 (bij vooruitbetaling te voldoen) voor zichzelf en bovendien ex. van dit premiewerk voor zijne medelezers, namelijk voor:

(naam) te
(naam) te

Saam — exemplaren, waarvoor de gelden, bedragende per kwartaal f 1.25 door ondergeteekende per postwissel zullen worden toegesonden.

per ex de Administratie van *De Heraut* wordt verzocht per kwitantie te innen.

Bij het compleet komen van het premiewerk verzoekt ondergeteekende toezending van — stel losse banden.

(Naam)

(Woonplaats)

(Datum)

Voor Kinderen.

UIT KWAAD TOT GOED.

XXIV.

EEN INLEIDING.

Een jaar na het gesprek dat wij pas vermeld hebben, was er veel veranderd en men kon zeggen, verbeterd. De bewaarschool was verplaatst naar een naburige gracht, die niet nader wordt aangeduid. In het nieuwe gebouw, dat veel beter was dan het vorige, konden ook vrij wat meer kinderen plaats vinden, wat natuurlijk voor de juffrouw niet onvooroordeel was, en haar in staat stelde zich meer hulp te verschaffen. De oude prenten en gebasten leken waren door betere vervangen. Ook was hier een groote tuin, waarin men heerlijk spelen kon.

De onkosten voor dit alles had de heer Mollet grootendeels betaald, die ook trouw voor de school bleef zorgen, al had hij strikt genomen daarvoor voor zichzelf al heel weinig belang bij. Tot eer van de Kwakers dient gezegd, dat zoo te handelen hun niet vreemd is, en zij zelfs geen gevaar vrezen, als het geld iets goeds doet.

Voor Mins was de verandering zeer groot geweest. In het eerst was het haar moeilijk gevallen de avonds niet meer thuis te komen, en geheel bij vreemden te zijn. Doch toen zij eenmaal hieraan begon te wennen, gevoelde zij zelf al spoedig dat zij reden had den Heere God te danken, die haar weg aldus had geleid. Vermoeten behoefde zij zich hier volstrekt niet. Alleen was hier in alles groote nauwkeurigheid noodig, want de oude mevrouw Mollet was iemand die een zaak tot in de puntjes toe wilde gedaan hebben, zooals het behoorde. Alles in huis werd keurig onderhouden, en al waren er ook twee diensbuden, en had Mins zich meer uitsluitend met mevrouw te bemoeien, toch bleef er nog genoeg te doen over. Men verhaalde van de oude dame dat, toen zij eens in jonge jaren den intocht van Prins Willem V te Amsterdam had bijgewoond, zij niet had kunnen nalaten op den Haarlemmerdijk een officier die achter den prins reed toe te roepen: "Daar zit een spinnekoop op de steek van Zijn Hoogheid, vlak bij de pluim". Of de waarschuwing gehoord werd weet ik niet, en evenmin of het gehele vertelstel ten volle waar is. Want gebedrijft, ik ben er niet bij geweest.

Was de vrouw des huizes dus niet licht tevreden eer alles zijn volkomen eisch had, toch gevoelde Mins zich na korten tijd in het vreemde huis volkomen op haar gemak. Dat kwam wel allereerst hierdoor, dat in het gezin van den Kwaker, evenals in het ouderlijk huis van Mins, de vrees Gods woonde, en diens Woord er gelezen en betracht werd. Aan tafel las de heer des huizes uit den Bijbel voor, en gaf van het gehoorde een korte toelichting, die zoo was, dat Mins er vaak iets aan had, en het haar lang bijbleef. Ook het zelf voorlezen dat haar in het begin wel moeite kostte, maar dat allengs beter ging, vond zij ten slotte een aangename bezigheid.

Wat er verder te doen was liet haar menig vrij nurijs over, dat zij besteden kon naar goedvinden. Ook de wandelingen met Mevrouw waren ver van onaangenaam. Amsterdam was destijds nog ongeveer de helft kleiner dan thans. Wat nu Maraisstraat, Weteringschans en Sarphatistraat heet, de plaatsen der vroegere stadsmuren noemde men destijds nog met den onden vestingsnaam: de Schans. Het water daarachter heette de Vest en de tegenwoordige Stadhouderskade en Nieuwskade de Buitensingel. Schans en Singel waren voor een groot gedeelte aangelegd tot plantsoen, waar de oude Amsterdammers veel gebruik van maakten.

De wandelingen, "den Singeltje om", zooals men dat noemde, werden echter ook nog anders gebruikt dan tot louter genoegen. Soms legde Mevrouw bezoeken af bij arme menschen die zij op de een of andere wijze hielp. Ook werd de tijd gebruikt om Mins al pratende eenigzins op de hoogte te brengen van de Engelse taal. Dit was noodig, wijl er aan huis dikwijls Engelsen kwamen, gelijk te begrijpen was en het wenschelijk was dat het meisje hen kon ontvangen. Dat aanleeren ging tot haar blijdschap veel gemakkelijker dan zij zich had voorgesteld. Reeds na een half jaar, had zij het zoo ver gebracht dat zij met vreemde bezoekers zich althans eenigzins in het Engelsch onderhouden kon. Wat er nog ontbrak kon zij elken dag aanvullen.

Op een voorjaarsmorgen hield er voor de deur van het heerenhuis een rijtuig stil. Een oogenblik later werden een paar reiskoffers opgeladen, en weldra verscheen de Kwakerheer zelf, die met een knecht plaats in het voertuig nam, dat hen naar een schip zou brengen, dat op Engeland voor, en Londen moest aandoen.

Drielele reden dreef den heer Mollet naar Londen. Vooreerst had hij er handelszaken te doen, ten tweede familie te bezoeken en ten derde zijn geloofsgevoelen te ontmoeten. Op dat laatste toch stelde hij hoogen prijs, maar was in Nederland weinig kans, wijl hij nagevoeg de eeuige overgeblevene der Kwakers hier te lande was, die er trouwens nooit talrijk zijn

geweest. Hij zou dan ook geruimen tijd in Londen blijven, dat hij in welstand bereikte.

In den eersten tijd had hij het in de Engelse hoofdstad tamelijk druk, zodat hem weinig vrije tijd overschoot. Een der eerste dingen door hem gedaan, was het brengen van een bezoek aan de Kwakergemeente, in welke hij verscheiden bekenden had, die hem zeer vriendelijk ontvingen.

Op een avond toen hij bij een vriend op bezoek was, liep het gesprek over Nederland en de Nederlanders. De heer Mollet deelde daarover op zijn duidelijke, getellige manier allerlei mee, dat de vrienden hoogst belangrijk vonden. Toen de verteller geëindigd had, sprak een der vrienden:

"Er zijn in Nederland toch veel goede dingen. We weten trouwens, hoe dat land voor velen kinderen Gods een toevlucht is geweest. Hoe zijn wij Kwakers in vroegere eeuwen in Engeland, ons Vaderland, niet bemoeilijkt, terwijl onze broeders de Particieren rustig in Nederland konden leven. Evenwel in sommige dingen konden de Nederlanders ook wat van ons leeren. Hoeveel gods hebben b. v. niet de Zondagscholen nu in een vijftig jaar bij ons uitgericht. Bij u bestaat er, meen ik, geen enkele. Of zijn ze misschien in Nederland minder noodig?"

"Helaas neen", sprak de heer Mollet, "want ook bij ons is de onwetendheid wat de Schrift betreft, en de loszinnigheid onder de jeugd groot. Maar niemand van de zaak aan. Op nieuwigheden zijn de Nederlanders nu juist niet belust, of't moet zijn in de modes. Men houdt zich bij ons liever aan het werk en verbeterd dat niet. Zoo is er dan, zoover ik weet, in heel Amsterdam nog pas één Zondagschool, en dat is eigenlijk geen Nederlandsche maar een Engelse, want zij gaat uit van de Engelse Bisschoppelijke Gemeente, die te Amsterdam een kerk heeft".

HOOGENBIJK.

INGEZONDEN STUKKEN.

(Buiten verantwoordelijkheid van de Redactie).

Gerichte Redactie!

Met volle recht mag gezegd worden, dat wij thans leven in het tijdperk der *Zending*. Heeft het den Heere beaagd in Zijne goedertierenheid, eenige verandering te geven in den bange strijd om het bestaan, dien het Christelijk Onderwijs heeft te doorstaan, des te meer moet nu alle energie worden aangewand om de *Zending* te bevorderen.

Daarom wensch ik ook elke oprechte poging met waardering te begroeten, die op dat gewichtige doel: de opwekking van meerdere belangstelling in den arbeid der *Zending* — gericht is.

Het zij mij vergund, nu de wintercampagne weer is aangevangen, de aandacht te vestigen op hetgeen het Comité tot het organiseren van Zendingsbijeenkomsten te Amsterdam in dit opzicht doet.

Dit Comité bestaat uit jonge mannen, die zich hebben aangeord om in deze richting werkzaam te zijn, en reeds gedurende de laatste twee winters onderscheidene bijeenkomsten hebben georganiseerd, die als wel geslaagd beschouwd kunnen worden.

Op 9 November a.s. zal de eerste bijeenkomst voor dezen winter worden gehouden, en wel in het gebouw "Salvatori", des avonds te 8 uur. Als sprekers zullen daarbij optreden de predikanten Westerman van Amsterdam, Callenbach van Rotterdam en Hensel van Boxmeer. Dr. Callenbach zal den persoon en den arbeid van nu wijlen Dr. J. Otte in herinnering brengen. Dr. Hensel zal spreken over de betekenis der Wereld-Zending Conferentie, te Edinburg gehouden.

W. HOVY.

Gereformeerde gezinsheid.

Gereformeerde Kerken.

BEROEPEN: Dwingelo, H. Fokkens, cand. te Stadskanaal. — Gasselternijveken (Dr.), K. v. d. Veen, te Knijpe. — Waarder, G. Verrij, te Giessen. — Oudkerk — Siddeburen, J. E. Reijgers, te IJerdam. — Berkel en Rodenrijs, J. C. Rullmann, te Garip. — AANKOMST: Wolfartsdijk, G. de Jager, te Brunnisse. — Zevenhoven, Z. Hoek, te Duisburg. — BEDANKT: Groningen (A), Dr. T. Hoekstra, te 't-Hertogenbosch. — Oldenbove, O. Boersma, te Eisinge. — Moordrecht, J. Sybrandy, te Krabbendijke. — Tholen, A. Voogel, te Puttershoek.

Amsterdam. Door wijlen Meijlffrouw A. F. Ritz, weduwe van den heer H. Ham, werd geliegeerd voor onzen kerkelijken dienst / 1000, voor de wezeninstelling / 1000, voor de diaconie / 1000; terwijl door wijlen Meij. Neuteboom werd vermaakt voor onze wezeninstelling / 714,000 nominaal, inschrijving grootboek N. W. S.

Utrecht. De kerkeraad, daartoe vanwege de Synode aangewezen, heeft dezer dagen met de Deputaten der Synode van de Oud-Gereformeerde Kerken een conferentie gehouden over de mogelijkheid om tot kerkelijk samenleven te komen. Het bleek dat van de zijde der Oud-Gerefor-